
V. VISUOMENĖS SAUGUMO TEISINĖS PRIELAIDOS IR DISKURSAS PREREQUISITES AND DISCOURSE OF LEGAL BASIS FOR PUBLIC SECURITY

TĖVŲ KAIP ŠVIETIMO PROCESO DALYVIŲ TEISIŲ IR PAREIGŲ ĮGYVENDINIMO PROBLEMOS

Birutė Pranevičienė**

** Mykolas Romeris University Faculty of Public Security Department of Law
V. Putvinskio 70, LT-44211 Kaunas, Lithuania
Telephone (+370 37) 303655
E.mail: praneviciene@mruni.eu*

Violeta Vasiliauskienė**

*** Mykolas Romeris University Faculty of Public Security Department of Law
V. Putvinskio 70, LT-44211 Kaunas, Lithuania
Telephone (+370 37) 303655
E.mail: v.vasiliauskiene@mruni.eu*

Anotacija. Straipsnyje analizuojama tėvų teisių ir pareigų švietimo procese įgyvendinimo problematika. Edukologijos moksle pabrėžiama, jog tėvų įsitraukimas į ugdymo procesą turi įtakos vaikų ugdymo rezultatui. Mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas pabrėžiamas tiek teisės aktuose, tiek bendrojo ugdymo programose. Taigi straipsnio tikslas yra atskleisti tėvų teises švietimo procese ir jų įgyvendinimo ribas. Tarptautiniuose dokumentuose pabrėžiama tėvų teisė parinkti ugdymą pagal savo įsitikinimus. Straipsnyje taip pat analizuojama galimybės tėvams daryti įtaką ugdymo proceso turiniui ir kitiems švietimo proceso aspektams, turintiems įtakos vaiko fizinei ir psichologinei sveikatai. Prieita išvados, kad egzistuojantis teisinis reguliavimas nesudaro prielaidos tėvams įtakoti ugdymo turinio, mokymosi dalykų sąrašo, moksleivių pasiekimų vertinimo būdų ir formų, privalomų egzaminų ir kitų atsiskaitymų skaičiaus ir laiko, mokymosi krūvio bei mokslo metų trukmės.

Pagrindinės sąvokos. Tėvų teisės ir pareigos švietimo procese, švietimo proceso dalyviai.

ĮVADAS

Pastaruoju metu Lietuvoje svarstoma, ar derėtų ilginti mokslo metus, kad mokiniams mažėtų bendras krūvis mokslo metų laiku¹. Viešojoje erdvėje (laikraščiuose, internetiniuose portaluose, socialiniuose tinkluose) šiais klausimais pasisakinėja ir mokiniai, ir mokytojai, ir

¹ Motuzaitė, D. Mokslo metai gali ilgėti ne dviem savaitėmis, o visu mėnesiu. *Delfi.lt*. 2017 m. kovo 21 d. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-04-01] <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/mokslo-metai-gali-ilgeti-ne-dviem-savaitemis-o-visu-menesiu.d?id=74113444>

tėvai. Tačiau kiek iš tikrųjų galios turi tėvai, valstybiniu ir mokyklos mastu sprendžiant dėl vidurinio švietimo turinio, trukmės, programų, baigiamųjų egzaminų ir kitų su jų vaikų lavinimu ir ugdymu susijusių klausimų?

Siekiant geresnio ugdymo, edukologijos moksle pabrėžiama, jog tėvų dalyvavimas švietimo procese turi didelės įtakos vaikų ugdymo procesui². Šeima ir mokykla kuria bendrą vaiko ir jaunuolio edukacinę erdvę.³ Mokykla ir šeima turi padėti viena kitai, kad ugdymas būtų ne pasirengimas gyvenimui, o pats gyvenimas. Taigi siekiama, kad mokykla ir tėvai būtų partneriai, siekiantys bendro tikslo. Pabrėžiama, kad jei tėvai bei mokykla yra tokie pat švietimo sistemos subjektai, vadinasi, tėvai mokyklos atžvilgiu turi tam tikrų pareigų ir teisių, o mokykla atitinkamai – tėvų atžvilgiu.⁴

Lietuvos Respublikos konstitucija numato privalomą mokslą asmenims iki 16 metų, tokiu būdu teisė į mokslą sykiu yra ir pareiga mokytis. Atitinkamai įstatymai numato tėvų pareigą užtikrinti, kad jų vaikai mokytųsi, lankytų mokyklą. Tėvai taip pat atsakingi už vaiko priežiūrą, sveikatos priežiūros, sveiko gyvenimo būdo užtikrinimą, įvairių būtinų vaikui fizinių, emocinių ir socialinių poreikių tenkinimą ir kt. Be to, Konstitucija numato tėvų teisę nevaržomai rūpintis vaikų ir globotinių religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus. Todėl tai, kas vyksta privalomo švietimo procese, neišvengiamai susiję ir su tėvams keliamų pareigų įgyvendinimu.

Todėl šiame straipsnyje keliamas tikslas išanalizuoti tėvų kaip švietimo proceso dalyvių teises ir pareigas bei atskleisti jų įgyvendinimo problemas.

Rengiant straipsnį buvo analizuojami tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai, mokslinė literatūra. Atlikta analizė leido nustatyti tėvų teisių ir pareigų dalyvauti privalomojo švietimo procese sampratą, atskleisti minėtų teisių ir pareigų ribas.

TEISĖ Į ŠVIETIMĄ IR TĖVŲ DALYVAVIMAS ŠVIETIMO PROCESSE TARPTAUTINIUOSE DOKUMENTUOSE

Teisė į švietimą yra saugoma ir skatinama visais lygmenimis, pradedant vietiniu, baigiant globaliu. Švietimas gali būti laikomas žmogaus teise, turinčia savo atitinkamą turinį ir saugoma

² Leliūgienė, I., Simanavičiūtė, G. Pedagoginis tėvų švietimas kaip sėkmingos vaikų socializacijos prielaida. *Socialinis darbas*, 2010, Nr. 9(1): 114-121.

³ Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas Nr. IX-1700 „Dėl valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatų“. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 71-3216.

⁴ Bagdonas, A., Jucevičienė, P. Švietimo subjektų interesai, jų laukai bei juos įtakojantys veiksniai. *Socialiniai mokslai*. 2002, Nr. 1(33): 54-61.

valstybės.⁵ Ši teisė užtikrinama tokiuose tarptautiniuose dokumentuose kaip Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas ar Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija.⁶ Pavyzdžiui, Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 26 straipsnio 1 dalyje teigiama, jog „Kiekvienas turi teisę į mokslą. Mokslas, bent jau pradinio ir pagrindinio išsilavinimo lygmenų, yra nemokamas. Pradinis mokslas yra privalomas. Techninis ir profesinis mokymas yra visuotinai prieinamas, o aukštasis mokslas vienodai prieinamas visiems pagal kiekvieno sugebėjimus.“⁷ 1966 m. priimto Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 13 straipsnyje nurodoma, jog kiekvienas turi teisę į mokslą.⁸ Pakte teigiama, jog pradinis mokymas turi būti nemokamas visiems, o kitų pakopų mokymas turi palapsniui irgi tapti nemokamu.⁹

Tarptautiniuose dokumentuose pabrėžiama, kad švietimas yra ne tik vaikų teisė, tačiau ir vaikų, jo tėvų ar globėjų ir tuo pačiu valstybės pareiga. Pavyzdžiui, kaip jau buvo minėta, galioja ne tik nuostata, kad iki tam tikro lygmens privaloma suteikti nemokamą išsilavinimą, tačiau yra privaloma visiems vaikams iki tam tikro amžiaus (priklausomai nuo valstybės reguliavimo), lankyti mokyklą, ir tokia pareiga yra nurodoma tėvams, kurie turi užtikrinti, jog jų vaikai yra užregistruoti ir lanko mokyklą.¹⁰

Taigi, tėvai kaip savo vaikų įstatyminiai atstovai, turi tam tikrų pareigų vaikų švietimo procese. Toliau analizuojama, ar tėvai gali daryti įtaką šiam procesui? Tėvų teisė daryti įtaką mokymosi procesui pabrėžiama dar 1948 m. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje: „Tėvai turi pirmumo teisę parinkti savo vaikams mokymą“¹¹. Tarptautiniame ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakte pabrėžiama tėvų ir teisėtų globėjų laisvė „parinkti savo vaikams ne tik valstybės institucijų įsteigtas mokyklas, bet ir kitas mokyklas, atitinkančias tą mokslo reikalavimų minimumą, kuris gali būti valstybės nustatytas arba patvirtintas, ir užtikrinti religinį bei dorovinį savo vaikų auklėjimą pagal savo pačių įsitikinimus.“¹² Šioje nuostatoje galime išvelgti du elementus – pirma, tai tėvų ir globėjų teisė užtikrinti, kad vaikų moralinis ir religinis švietimas atitiktų jų pačių įsitikinimus; antra, tėvai ir globėjai gali pasirinkti ir ne

⁵ Pranevičienė, B., Pūraitė, A. Right to Education in International Legal Documents. *Jurisprudencija*, 2010, 3(121): 133–156.

⁶ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 77-3288; Vaiko teisių konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 60-1501.

⁷ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 68-2497, 26 str.

⁸ Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 77-3290, 13 str.

⁹ Ibid.

¹⁰ Pranevičienė B., Margevičiūtė A., International Regulation of the Right to General Education and Implementation of this Right in Baltic States, *Порівняльно-аналітичне право*. Ukraina, Užgorodo nacionalinis universitetas, 2013 No 4: 327-332.

¹¹ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 68-2497, 26 str.

¹² Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 77-3290, 13 str.

valstybines ugdymo įstaigas, su sąlyga, kad šios įstaigos atitinka „minimalius švietimo reikalavimus“.¹³ Tie minimalūs reikalavimai gali būti susiję su mokinių priėmimu, mokymo turiniu ar baigimo dokumentų pripažinimu.¹⁴ Kitame žmogaus teises apibrėžiančiame dokumente, - Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte (1966 m.) reikalaujama gerbti „tėvų ir atitinkamais atvejais – teisėtų globėjų laisvę rūpintis savo vaikų religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo pačių įsitikinimus“ (18 str. 4 d.).¹⁵ Šio pakto vykdymą prižiūrinti institucija – Žmogaus teisių komitetas pabrėžė, jog ši nuostata leidžia, kad „valstybinėse mokyklose būtų mokoma tokių dalykų, kaip bendroji religijos istorija ir etika, jei tai daroma neutraliai ir objektyviai“.¹⁶ Minėtos nuostatos Komentare Žmogaus teisių komitetas pabrėžia, jog „18 straipsnio 4 dalyje numatyta tėvų arba teisėtų globėjų laisvė užtikrinti, kad jų vaikų religinis ir moralinis ugdymas atitiktų jų pačių įsitikinimus, yra susijusi su 18 straipsnio 1 dalyje nurodytos religijos arba tikėjimo mokymo laisvės garantijomis. Komitetas pažymi, kad tokia valstybinio švietimo programa, kurioje mokoma konkrečios religijos arba tikėjimo, neatitinka 18 straipsnio 4 dalies reikalavimų, nebent būtų numatytos tėvų ir globėjų norus tenkinančios nediskriminacinės išimtys arba alternatyvos“.¹⁷

Ši teisė daryti įtaką švietimo procesui būtent dėl religinių įsitikinimų pabrėžiama ir dar keliuose tarptautiniuose dokumentuose. UNESCO konvencijoje Dėl diskriminacijos švietimo srityje uždraudimo teigiama, jog „labai svarbu gerbti tėvų, ar atitinkamai, kur tai taikoma, teisėtų globėjų, teisę, pirma, parinkti savo vaikams mokymosi institucijas, kitas nei valstybinių institucijų valdomas, tačiau atitinkančias minimalius švietimo standartus, kuriuos yra patvirtinusios kompetentingos valdžios institucijos, ir antra, parinkti, pagal nacionalinėje teisėje nustatytas procedūras, religinio ir moralinio lavinimą savo vaikams pagal savo pažiūras; ir joks asmuo ar asmenų grupė negali būti priverstas gauti religinį ugdymą, priešingą jos ar jo įsitikinimams.“¹⁸

¹³ Pranevičienė, B., Pūraitė, A. Right to Education in International Legal Documents. *Jurisprudencija*, 2010, 3(121): 133–156.

¹⁴ Ten pat. p. 138

¹⁵ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 77-3288; Hodgkin, R., Newell, P. *Jungtinių tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas*. UNICEF, 2002.

¹⁶ Human Rights Committee, General Comment 22, Article 18 (Forty-eighth session, 1993). Compilation of General Comments and General Recommendations Adopted by Human Rights Treaty Bodies, U.N. Doc. HRI/GEN/1/Rev.1 at 35 (1994).

¹⁷ Ibid; Hodgkin, R., Newell, P. *Jungtinių tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas*. UNICEF, 2002.

¹⁸ Convention against Discrimination in Education 1960. Paris, 14 December 1960. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-04-02]. http://portal.unesco.org/en/ev.php_URL_ID=12949&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html;5 straipsnis. Lietuva kol kas šios konvencijos nėra ratifikavusi. Žr. ratifikavusių valstybių sąrašą <http://www.unesco.org/eri/la/convention.asp?KO=12949&language=E&order=alpha>

Vaiko teisių konvencijoje ši tėvų teisė minima kalbant apie vaiko teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę. Šios konvencijos 14 straipsnio 2 dalyje nurodoma, jog „Valstybės dalyvės gerbia tėvų ir, atitinkamais atvejais, teisėtų globėjų teises ir pareigas vadovauti vaikui įgyvendinant jo teisę taip, kad tai atitiktų besivystančius vaiko sugebėjimus.“¹⁹

Šioje konvencijoje taip pat pabrėžiama, jog „tėvams [...] tenka pagrindinė atsakomybė už vaiko auklėjimą ir vystymąsi.“²⁰ Taigi šioje konvencijoje tėvų teisių spektras išplečiamas ir jiems priskiriama platesnė atsakomybė už vaiko auklėjimą ir vystymąsi, ir iš to galima teigti, jog ši teisė apima aktyvų dalyvavimą švietimo procese.

Taigi šiais dokumentais pabrėžiama, jog vaiko lavinimas ir švietimas yra bendra valstybės ir tėvų atsakomybė, taip pat tai, kad švietimas turėtų būti orientuotas į vaiką, vaikui draugiškas ir įgalinantis.²¹

Europos žmogaus teisių konvencijos Pirmojo protokolo 2 straipsnyje nurodoma, jog „Niekam neturi būti atimta teisė į mokslą. Valstybė, rūpindamasi švietimu ir mokymu, įsipareigoja gerbti tėvų teisę laisvai parinkti savo vaikams švietimą ir mokymą pagal savo religinius ir filosofinius įsitikinimus.“²² Tačiau šiuo atveju EŽTT savo praktikoje (byla Konrad ir kiti prieš Vokietiją) yra pabrėžęs, jog teisė į išsilavinimą yra pagrindinė tėvų teisės daryti įtaką švietimo procesui atžvilgiu – tai yra, tėvai negali neleisti vaiko į mokyklą ir neleisti jam dalyvauti švietimo procese dėl savo religinių įsitikinimų²³. Dėl termino „įsitikinimai“ Teismas pasisakė, jog šis terminas nėra tik „nuomonės“ ar „idėjos“, tai reiškia, kad tie požiūriai turi turėti tokius požymius kaip nenuginčijamumas, rimtumas, suderinamumas ir svarba. Šios pažiūros – tai ne vien su religija susijusios pažiūros, bet ir klausimai dėl seksualumo ir etikos mokymo.²⁴

Apibendrinant tarptautinius dokumentus, darytina išvada, kad juose įtvirtinamos tam tikros tėvų teisės ir pareigos švietimo procese, tačiau dominuojančios nuostatos yra susijusios

¹⁹ Vaiko teisių konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 60-1501, 14 str.

²⁰ *Ibid*, 18 str.

²¹ Pranevičienė B., Margevičiūtė A., International Regulation of the Right to General Education and Implementation of this Right in Baltic States, *Порівняльно-аналітичне право*. Ukraina, Užgorodo nacionalinis universitetas, 2013 No 4: 327-332.

²² Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987. 1 protokolo 4 str.

²³ European Court of Human Rights. *Guide on Article 2 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights. Right to Education*. 2015 [interaktyvus] [žiūrėta 2017-04-07] http://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_2_Protocol_1_ENG.pdf

²⁴ European Court of Human Rights. *Guide on Article 2 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights. Right to Education*. 2015 [interaktyvus] [žiūrėta 2017-04-07] http://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_2_Protocol_1_ENG.pdf

su religiniu ugdymu arba nediskriminacijos užtikrinimu privalomojo ugdymo sistemoje. Tuo tarpu minėti teisės aktai nenumato tėvų teisės įtakoti mokslo metų trukmę, ugdymo turinį, mokymosi krūvį, privalomų egzaminų ir kitokių atsiskaitymų skaičių ir laiką, etc.

TĖVŲ TEISĖS IR PAREIGOS PRIVALOMOJO ŠVIETIMO PROCESĖ LIETUVOS RESPUBLIKOJE

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje teisė į švietimą yra įvardijama 40 straipsnyje, kuriame teigiama, jog „Valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės. Jose tėvų pageidavimu mokoma tikybos. Įstatymo nustatyta tvarka gali būti steigiamos nevalstybinės mokymo bei auklėjimo įstaigos. [...] Valstybė prižiūri mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklą.“²⁵ Ši nuostata papildo Konstitucijos 26 straipsnio nuostatą, kad „tėvai ir globėjai nevaržomi rūpinasi vaikų ir globotinių religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus“²⁶. Taigi Konstitucijoje, kaip ir aptartuose tarptautiniuose dokumentuose, įtvirtinamas religinio švietimo pasirinkimo principas ir galimybė steigti privačias, nevalstybines mokymo įstaigas, kurios gali būti religinės pakraipos.

Taip pat yra svarbu paminėti, jog Konstitucijos 38 straipsnyje teigiama, jog „Tėvų teisė ir pareiga – auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti.“ Taip pat 41 straipsnyje nurodoma, jog „Asmenims iki 16 metų mokslas privalomas,“ o turint omenyje, kad tėvai yra atsakingi už vaikus ir įgyvendina savo valdžią vaikams, būtent tėvai turi užtikrinti, kad vaikai iki 16 metų lankytų mokyklą. Tėvams, nevykdantiems šios pareigos, gali būti taikoma administracinė atsakomybė.²⁷

Civiliniame kodekse pabrėžiama, jog „Vaikai iki pilnametystės ar emancipacijos yra tėvų prižiūrimi. Tėvai turi teisę ir pareigą dorai auklėti ir prižiūrėti savo vaikus, rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos, atsižvelgdami į jų fizinę ir protinę būklę sudaryti palankias sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis, kad vaikas būtų parengtas savarankiškam gyvenimui visuomenėje.“²⁸ Taigi ir šiame teisės akte pabrėžiama tėvų pirminė atsakomybė už vaikų lavinimą ir vystymąsi. Ir nors minėtuose teisės aktuose nėra numatomos tėvų teisės būtent švietimo procese, tačiau galima daryti išvadą, kad tėvų teisė auklėti savo vaikus apima ir teisę daryti įtaką švietimo

²⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos aidas, 1992-11-10, Nr. 220-0..

²⁶ Ibid.

²⁷ Plačiau apie jos administracinės atsakomybės taikymo ypatumus tėvams už netinkamą tėvų valdžios panaudojimą žr. Mikalaukaitė Šostakienė K., *Pranevičienė B.* Application of administrative legal liability for misuse of parental authority, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*. 2016 (17), ISSN 2335-2035, p. 119-133

²⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262. 3.155 str.

procesui ir jo turiniui. Kadangi pagrindinis ir vidurinis lavinimas yra labai svarbi vaiko auklėjimo ir jo kaip asmens formavimosi prielaida, pagrindinę atsakomybę už tai turintys asmenys turėtų turėti galimybę daryti įtaką ir šiam procesui.

Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis švietimo procesą mokyklose, yra Švietimo įstatymas. Kaip šiame įstatyme reglamentuojamas tėvų dalyvavimas švietimo veikloje?

Pirmiausiai, Švietimo įstatyme nurodoma, jog švietimas yra „ugdyimas ir išsilavinimo teikimas, savišvieta; taip pat mokinių, jų tėvų (globėjų, rūpintojų), švietimo įstaigų, mokytojų ir kitų švietimo teikėjų, švietimo pagalbos specialistų veiklą visuma.“²⁹ Šioje nuostatoje švietimo procesas apibūdinamas kaip ne tik mokytojų ir mokinių bei švietimo įstaigų, tačiau ir kaip tėvų veikla. Apibrėžiant mokyklos bendruomenę, teigiama, jog mokyklos bendruomenė – tai „mokyklos mokytojai, mokiniai, jų tėvai (globėjai, rūpintojai) ir kiti asmenys, vienijami mokymo santykių ir bendrų švietimo tikslų.“³⁰ Taigi Švietimo įstatymas laiko tėvus švietimo proceso dalyviais – jų veikos irgi laikomos švietimo proceso dalimi ir jie laikomi mokyklos bendruomenės dalimi.

Tačiau toliau analizuojant Švietimo įstatymo nuostatas, galime pastebėti, kad tėvai kaip švietimo proceso dalyviai minimi nuostatose dėl:

- 1) pagalbos švietimo procese (pagalba ikimokyklinio amžiaus vaikų turintiems tėvams – 7 str. 4 d.; priešmokyklinio amžiaus vaikų turintiems tėvams – 8 str. 4 d.; švietimo informacinė pagalba, psichologinė pagalba, socialinė pedagoginė pagalba ir specialioji pedagoginė bei specialioji pagalba – 18-21 straipsniai);
- 2) teisės leisti savo sūnų ar dukrą anksčiau nei numatyta, į priešmokyklinio ir pradinio ugdymo 1 klases (8-9 straipsniai);
- 3) tautinėms mažumoms priklausančių šeimų tėvų teisės pasisakyti dėl ugdymo gimtąja ir užsienio kalba (30 straipsnis);
- 4) teisės parinkti savo vaikui iki 14 metų tikybos arba etikos mokomąjį dalyką (31 str.) ir kitose.³¹

Tėvų teisės ir pareigos išdėstomos Švietimo įstatymo 47 straipsnyje. Tėvų teisės apima teisę ir nemokamai gauti informaciją apie veikiančias mokyklas, švietimo programas ir mokymo formas, dalyvauti vaikui parenkant ar parinkti ugdymo formą, gauti informaciją apie vaiką ir jo ugdymosi pasiekimus bei ypatumus; dalyvauti mokyklos savivaldoje; reikalauti, kad

²⁹ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. Lietuvos aidas, 1991, Nr. 153-0. 2 str. 27 p.

³⁰ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. Lietuvos aidas, 1991, Nr. 153-0. 2 str. 13 p.

³¹ Ibid.

vaikui būtų teikiamas geros kokybės ugdymas ir taip toliau.³² Taigi iš šių teisių aktyvus dalyvavimas švietimo procese, nesusijęs su jo vaiko konkrečiais poreikiais, pasireiškia būtent dalyvavimu savivaldos procese ir galimybe reikalauti, kad būtų teikiamas geros kokybės ugdymas. Kaip konkrečiai galima reikalauti, kad būtų teikiamas geros kokybės ugdymas, ir kokių priemonių bei galių turi šiuo klausimu tėvai, nėra detalizuojama. Taip pat nėra numatytos tėvų teisės įtakoti mokslo metų trukmę, ugdymo turinį, mokymosi dalykų sąrašą, mokymosi krūvį, privalomų egzaminų ir kitokių atsiskaitymų skaičių ir laiką ir kitus, tiesiogiai vaiko fizinę ir psichologinę sveikatą bei vystymąsi įtakojančius klausimus.

Švietimo įstatymas nustato ne tik tėvų teises, tačiau išvardija ir pareigas. Tėvai kaip švietimo proceso dalyviai privalo vaiką, kuriam sueina 6 metai tais kalendoriniais metais, leisti mokytis pagal priešmokyklinio ugdymo programą; sudaryti vaikui sveikas ir saugias gyvenimo sąlygas, gerbti jo asmenybę, apsaugoti nuo neigiamo poveikio; bendrauti su asmenimis, teikiančiais įstatyme nurodytą pagalbą jų vaikui ir vykdyti jų rekomendacijas; turi teisę ir pareigą parinkti savo vaikams iki 14 metų dorinio ugdymo (tikybos arba etikos) programą; taip pat turi ugdyti vaiko vertybines orientacijas, kontroliuoti ir koreguoti jo elgesį; užtikrinti vaiko parengimą mokyklai, jo mokymąsi pagal priešmokyklinio, pradinio ir pagrindinio ugdymo programas iki 16 metų; užtikrinti vaiko punctualų ir reguliarų mokyklos lankymą; jeigu vaikas negali atvykti į mokyklą, nedelsdami informuoti mokyklą; bei dalyvauti parenkant vaikui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo programą ir mokyklą.³³ Tais atvejais, kai tėvai nevykdo aukščiau išvardytų pareigų, jiems taikoma administracinė atsakomybė. Administracinių nusižengimų kodekso 73 straipsnis numato atsakomybę už tėvų valdžios nepanaudojimą arba panaudojimą priešingai vaiko interesams, 80 straipsnis numato atsakomybę už kliudymą vaikui mokytis, kuris įstatyme apibrėžiamas kaip „Tėvų (globėjų, rūpintojų) vengimas leisti į mokyklą vaiką iki 16 metų arba kliudymas vaikui iki 16 metų mokytis pagal pradinio ir pagrindinio ugdymo programas“.³⁴

Apibendrinant, svarbiausia tėvų pareiga privalomojo švietimo procese – užtikrinti, kad vaikas laiku, punctualiai, reguliariai lankytų mokyklą.

³² Ibid. 47 straipsnis.

³³ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. Lietuvos aidas, 1991, Nr. 153-0.

³⁴ Lietuvos Respublikos Administracinių nusižengimų kodeksas, TAR, 2015-07-10, Nr. 11216

TĖVŲ DALYVAVIMAS VAIKŲ UGDYMO PROCESĖ

Moksliniuose tyrimuose nurodoma, kad tėvų įsitraukimas į ugdymo procesą turi įtakos vaikų akademiniam pasiekimams.³⁵ Taip pat pabrėžiama, jog sėkmingas mokytojo ir tėvų bendradarbiavimas taip pat yra tokį poveikį sukeliantis veiksnys, todėl tėvai ir pedagogai turi veikti išvien, o pedagogų ir vaikų sąveiką nuolat turi stiprinti tėvai.³⁶ Nurodoma, kad teigiamą poveikį toks įsitraukimas turi tiek vaikų mokymosi pasiekimams, tiek vaikų ateities perspektyvoms, taip pat psichinei vaikų sveikatai ir jų socialiniams santykiams.³⁷

Kaip pabrėžia K. Trakšelys, svarbus ne tik formalus, bet ir neformalus švietimo įstaigos ir tėvų bei tėvų ir pedagogų bendravimas, tokiomis progomis, kaip išvykos, bendros šventės, sporto renginiai ir kita.³⁸ Toks tėvų įsitraukimas teigiamai veikia tiek vaiko mokymosi rezultatus, tiek jo kitas gyvenimo sritis.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro patvirtintoje Pradinio ugdymo programoje³⁹ tėvų įsitraukimo į ugdymo procesą ir jų bendradarbiavimo su mokykla reguliavimui skirta nemažai nuostatų. Pasak 8.15 punkto, tėvai turi būti informuojami apie apibendrinamojo vertinimo rezultatus bei kitą informaciją apie vaiką. Programoje pabrėžiama, jog „sėkmingą pradinį ugdymą(si) daugiausiai lemia mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas ir mokytojo kompetencija“.⁴⁰ Kaip tikslas yra iškeliamas mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas, pasireiškiantis bendru darbo tikslų ir uždavinių, metodų ir ugdymo priemonių aptarimu, lūkesčių susiderinimu, ugdymo perspektyvos numatymu bei informacijos apie vaiko pasiekimus ir raidą teikimu. Programoje nurodoma, jog mokytojo ir šeimų bendradarbiavimo formos gali būti „informavimas, pokalbiai su tėvais, tėvų susirinkimai, seminarai, paskaitos, kiti bendri renginiai, ypač skatintini individualūs susitikimai ir pokalbiai su vaiko tėvais ar globėjais.“⁴¹ Šiomis priemonėmis siekiama, kad tėvai taptų ugdymo įstaigų partneriais, kad būtų atsižvelgiama į jų nuomonę, kreipiant dėmesį į tėvų švietimą.

³⁵ Dervarics, C., O'Brien, E. Back to school: How parent involvement affects student achievement. Center for Public Education. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-04-01] <http://www.centerforpubliceducation.org/Main-Menu/Public-education/Parent-Involvement/Parent-Involvement.html>.

³⁶ Trakšelys, K. Tėvų įtraukimas į aplinkos pedagogizavimą taikant andragogines sistemas. *Socialinių mokslų studijos*, 2010, 4(8), p. 57–68. p. 59.

³⁷ Šorienė, N. (red.). Tėvų į(si)traukimas į mokinių ugdymą. *Švietimo problemos analizė*. 2012, birželis Nr. 8 (72). Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, 2012.

³⁸ Trakšelys, K. Tėvų įtraukimas į aplinkos pedagogizavimą taikant andragogines sistemas. *Socialinių mokslų studijos*, 2010, 4(8), p. 57–68. p. 59

³⁹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas „Dėl pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 99-3848.

⁴⁰ *Ibid.*, 9.7 punktą.

⁴¹ *Ibid.*, 9.7.2 punktą.

Žinoma, toks tėvų įsitraukimas priklauso ne tik nuo teisės aktų ar tyrimų, bet ir nuo konkrečioje mokykloje dirbančių mokytojų ir vadovų, nuo egzistuojančios praktikos, nuo pačių tėvų aktyvumo, sąmoningumo ir noro bendradarbiauti, tačiau matome, kad tiek strateginiuose, tiek teisiniuose valstybės dokumentuose pabrėžiama tokio bendradarbiavimo ir tėvų įsitraukimo svarba.

Remiantis mokslininkų atliktų tyrimų duomenimis, galima daryti išvadą, kad tėvų įtraukimas į ugdymo procesą yra moksleivio aukštesnių mokymosi pasiekimus įtakojantis veiksnys. Tokia nuostata remiasi ir aukščiau aptarti teisės aktai. Tačiau tokiu atveju kyla pagrįstas klausimas, kodėl vienintelė institucija, galinti sėkmingai užtikrinti moksleivio mokymosi pasiekimus yra mokykla? Kodėl visi Lietuvos vaikai privalo lankyti mokyklą iki 16 metų? Galbūt tėvų įsitraukimas į ugdymo procesą galėtų užtikrinti ne menkesnį, o gal ir aukštesnį mokymosi pasiekimų lygį ir nelankant švietimo įstaigos? Juk pasaulyje yra žinoma ir pripažinta „mokymosi namuose“ forma (pvz. JAV 2010 metais apie 2 mln. vaikų mokėsi namuose⁴², jų baigiamieji (SAT) egzaminų vidurkiai buvo aukštesni, nei mokyklas lankiusių JAV abiturientų vidurkis⁴³). Juo labiau, kad Lietuvoje yra nusistovėjusi „korepetitoravimo“ praktika, nors ir nėra atliktų tyrimų, tačiau šio straipsnio autorių asmeninė patirtis, informacija gauta iš neformalių pokalbių su moksleiviais ir studentais liudija, kad didžiuosiuose šalies miestuose įprasta lankyti papildomas matematikos, lietuvių, biologijos, chemijos, anglų kalbos ir kt. pamokas, šias paslaugas teikia tiek pavieniai mokytojai, tiek ir įvairios edukacinės įmonės (pvz. UAB „Kalba“)⁴⁴.

Diskutuojant su motyvuotais moksleiviais ir jų tėvais, neretai pasigirsta nuomonių, jog laikas mokykloje leidžiamas ne taip efektyviai, o kartais net ir apskritai vertinamas, kaip laiko gaišimas, nes didesnes pastangas ir sykiu didesnius mokymosi rezultatus moksleiviai pasiekia mokydamiesi individualiai (dažniausiai su korepetitorių pagalba). Be abejo, kadangi korepetitorių paslaugos kainuoja, tai ne kiekviena šeima gali sau leisti, o kartais gal ir nemato būtinybės papildomai vaiko ugdymui samdyti korepetitorius. Tačiau tie, kurių šeimos pajamos sudaro galimybę sumokėti už korepetitoriaus paslaugas jų vaikui ar vaikams, visgi neturi pasirinkimo ir vis tiek privalo lankyti mokyklą. Kai kurie autoriai tai prilygina „įkalinimui“ ir

⁴² Sizer B.B., Homeschooling: An Overview [interaktyvus] [žiūrėta 2017-04-01] <http://www.pbs.org/parents/education/homeschooling/homeschooling-an-overview/>

⁴³ National Home Education Research Institute [interaktyvus] [žiūrėta 2017-04-01] <https://www.nheri.org/>

⁴⁴ <http://www.kalba.lt>

mokyklą vadina „**kalėjimu mažiesiems**“.⁴⁵ **Teigiama, jog** „mokykla pagal pagrindinius požymius yra vaikų laisvės atėmimo vieta: negalima rinktis lankyti mokyklą ar ne (bent iki 16 metų), nustatytą laiką privalu fiziškai būti konkrečioje vietoje ir laikytis drausmės taisyklių bei disciplinos, kurių nei vaikui, nei jo tėvams nevalia keisti. Tėvai gali rinktis valstybinę ar privačią mokyklą, standartinę ar šiek tiek modifikuotą programą, tačiau vaikas negali mokytis laisvai – tada, kada nori, ir to, ko nori.“⁴⁶

Šiuo metu pagal egzistuojantį teisinį reguliavimą, vaikas gali nelankyti mokyklos tik tuo atveju, jeigu jis to negali daryti dėl prastos sveikatos būklės ir yra tai liudijančios medikų pažymos⁴⁷ Mokslas namuose gali trukti ne ilgiau kaip 12 mėnesių. Praėjus 12 mėnesių, Gydytojų konsultacinė komisija gali mokymo namuose trukmę pratęsti, atsižvelgdama į kiekvieną konkretų atvejį. Mokinui, kuriam Gydytojų konsultacinė komisija skiria mokymą namie 12 mėnesių, dėl sveikatos būklės gali rekomenduoti vienus metus nesimokyti, jei to pageidauja mokinio, neturinčio 14 metų, vardu vienas iš tėvų (globėjų) ar pats mokinys nuo 14 iki 18 metų, turėdamas vieno iš tėvų (rūpintojų) sutikimą raštu. Jei vaikas mokosi namuose, jis mokomas pagal adaptuotą mokyklos programą, kai mokytojai atvyksta į namus ir veda pamokas.

Apibendrinant, darytina išvada, kad nors mokslinėje literatūroje pabrėžiama tėvų įsitraukimo į ugdymo procesą pozityvi reikšmė, tačiau egzistuojantis teisinis reguliavimas neleidžia tėvams laisvai pagal savo ir vaiko galimybes pasirinkti, koku būdu, kokia forma jie gali įsitraukti į ugdymo procesą, nenumato galimybės teisėtai neleisti vaiko į mokyklą (išskyrus tuos atvejus, kai dėl sveikatos būklės vaikui yra skirtas mokymas namuose) ir rinktis kitas mokymo įstaigas ar korepetitorius arba mokytis vaikus patiems namuose.

UGDYMO PROGRAMŲ SUDARYMAS – AR TĖVAI GALI DAYTI ĮTAKĄ! UGDYMO TURINIUI?

Lietuvos Respublikos Vaiko teisių vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas numato, jog „Vaikas turi teisę į mokslą, kuris ugdytų jo bendrą kultūrinį išprusimą, intelektą, sugebėjimus, pažiūras, dorovinę bei socialinę atsakomybę, sudarytų sąlygas asmenybei

⁴⁵ Paršonis D., Neleisti vaikų į mokyklą negalima, bet gal taip būtų geriau? [interaktyvus] [žiūrėta 2017-04-02] <http://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/10/27776>

⁴⁶ Ten pat

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „dėl mokinių mokymo stacionarinėje asmens sveikatos priežiūros įstaigoje ir namuose organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2012-10-02, Nr. 114-5788

vystytis“⁴⁸. Taip pat „Kiekvienam vaikui turi būti užtikrintos galimybės išmolti gerbti tėvus, auklėtojus, mokytojus, kitus žmones, savo gimtąją, valstybinę kalbą ir kultūrą, kitas kalbas ir kultūras, gamtą, pasiruošti savarankiškam gyvenimui, darbui ir tapti naudingu visuomenės nariu⁴⁸“⁴⁹. Panašiai suformuluotos ir Švietimo įstatymo nuostatos, apibrėžiančios pagrindinius švietimo sistemos uždavinius:

„1) puoselėti asmens dvasines ir fizines galias, padėti tvirtus dorovės ir sveikos gyvensenos pagrindus, ugdyti jo intelektą, sudarant sąlygas individualybės plėtotei;

2) suteikti jaunajai kartai bendrąjį ir profesinį išsilavinimą, atitinkantį dabarties mokslo ir kultūros lygį;

3) sudaryti Lietuvos gyventojams tęstinio lavinimosi galimybes;

4) ugdyti pilietiškumą, asmens teisių ir pareigų šeimai, tautai, visuomenei ir Lietuvos valstybei sampratą bei poreikį dalyvauti Respublikos kultūriniame, visuomeniniame, ekonominiame ir politiniame gyvenime.“

Todėl ugdymo programų turinys turėtų koreliuoti su aukščiau minėtomis įstatymų nuostatomis. Kadangi teisės aktai numato tėvų pareigą visapusiškai ugdyti vaiką, užtikrinti jo, kaip sveikos ir harmoningos asmenybės vystymąsi, todėl ir tai, kas vyksta privalomojo švietimo procese, neabejotinai siejasi su tėvų pareigų įgyvendinimu. Juk mokomųjų dalykų turiniai, apimtis, programa, neabejotinai įtakoja moksleivio krūvį, o nuo to priklauso vaiko poilsio laikas ir sveikata. Be to, galbūt ne visi klausimai vienodai svarbūs tam tikru laikmečiu, todėl tėvai, norėdami tinkamai parengti vaiką suaugusiojo gyvenimui, yra suinteresuoti, kad mokymo programose būtų įtraukti tik pačios svarbiausios temos ar klausimai.

Mokomojo dalyko turinį ir programą numato Švietimo ir mokslo ministerijos tvirtinamos Bendrosios ugdymo programos.⁴⁹ Šias programas rengia ir Švietimo ir mokslo ministerijai tvirtinti teikia Bendrojo ugdymo taryba.⁵⁰ Nors Bendrosios ugdymo tarybos nuostatuose pabrėžiama, jog „taryba yra kolegiali valstybės švietimo savivaldos institucija, skatinanti visuomenę dalyvauti formuojant ikimokyklinio ir priešmokyklinio, bendrojo ugdymo, mokytojų kvalifikacijos ir profesinės raidos, mokyklų aprūpinimo politiką ir priimant

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Vaiko teisių vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, Valstybės žinios, 1996-04-12, Nr. 33-807, 34 straipsnis

⁴⁹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas „Dėl pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 99-3848.

⁵⁰ Šios tarybos veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 26 d. įsakymas Nr. V-1442 „Dėl bendrojo ugdymo tarybos nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 98-4635, o personalinę sudėtį nustato Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 14 d. įsakymas Nr. V-1291 „Dėl bendrojo ugdymo tarybos patvirtinimo“.[interaktyvus] [žiūrėta 2017-04-07] <https://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/Bendrojo%20ugdymo%20taryba.pdf>.

sprendimus,⁵¹ tačiau pabrėžtina, kad kitose Nuostatų punktuose šis siekis neatsispindi. Kalbant apie Tarybos funkcijas, jose atskirai nėra išskirta, jog ši institucija privalomai ar neprivalomai konsultuotųsi su tėvų organizacijomis ar asociacijomis. Netiesiogiai tokią galimybę galima įžvelgti, analizuojant Tarybai suteiktas teises. Pagal Nuostatus, „Taryba, atlikdama jai pavestas funkcijas, turi teisę: kviešti į posėdžius su svarstomais klausimais susijusių sričių, ministerijų struktūrinių padalinių vadovus, specialistus ir kitus suinteresuotus bei kompetentingus asmenis“; bei „inicijuoti pasitarimus, forumus, konferencijas ikimokyklinio ir priešmokyklinio, bendrojo ugdymo, mokytojų kvalifikacijos ir profesinės raidos, mokyklų aprūpinimo klausimais.“ Tačiau pabrėžtina, jog tai yra tik šios institucijos teisės, o ne funkcijos ar pareigos, taigi šiomis prerogatyvomis Taryba gali ir nesinaudoti.

Šias išvadas patvirtina ir Nuostatų teiginiai apie šios Tarybos sudėtį. Nurodoma, jog „tarybą sudaro 15 narių. Kandidatas į Tarybos narius turi būti pripažintas švietimo bendruomenėje, nepriekaištingos reputacijos švietimo, mokslo, verslo, viešojo sektoriaus atstovas, pasiekęs reikšmingų tam tikros veiklos rezultatų, išmanęs Lietuvos ir Europos Sąjungos ikimokyklinio, priešmokyklinio, bendrojo ugdymo ir mokytojų profesinės raidos tendencijas, Lietuvos ikimokyklinį, priešmokyklinį, bendrąjį ugdymą ir mokytojų kvalifikaciją reglamentuojančius teisės aktus.“⁵²

Taigi tėvų atstovai nėra numatyti kaip galintys būti paskirti Tarybos nariais, kai tuo tarpu verslo ar viešojo sektoriaus atstovai gali būti skiriami. Dabartinėje Tarybos sudėtyje vienas atstovas yra iš savivaldybių sektoriaus, dvi atstovės iš Švietimo ir mokslo ministerijos, viena iš jų švietimo ir mokslo viceministrė, trys iš universitetų, du asmenys iš verslo įmonių, penki atstovai iš mokyklų (direktoriai ir mokytojai metodininkai).⁵³ Taigi šiuo lygmeniu tėvams nesuteikiama teisė dalyvauti kuriant Bendrojo ugdymo programų mokomųjų dalykų turinius, nustatant dalykų apimtį ir programą.

IŠVADOS

Tarptautiniuose dokumentuose įtvirtinama teisė į švietimą, sykiu numatant valstybei pareigą užtikrinti nemokamą išsilavinimą iki tam tikro lygmens. Taip pat įtvirtinamos tam tikros tėvų teisės ir pareigos švietimo procese, pvz. teisė pasirinkti mokyklą. Tarptautiniuose

⁵¹ Nuostatai, *ibid.* 2 punktas.

⁵² *Ibid.*, 9 punktas.

⁵³ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 14 d. įsakymas Nr. V-1291 „Dėl bendrojo ugdymo tarybos patvirtinimo“.[interaktyvus] [žiūrėta 2017-04-07] [https://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/Bendrojo %20ugdymo%20taryba.pdf](https://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/Bendrojo%20ugdymo%20taryba.pdf)

dokumentuose dominuoja nuostatos, susijusios su tėvų teise pasirinkti atitinkamą religinį ugdymą bei nediskriminacijos užtikrinimu privalomojo ugdymo sistemoje. Tuo tarpu minėti teisės aktai nenumato tėvų teisės įtakoti mokslo metų trukmę, ugdymo turinį, mokymosi krūvį, privalomų egzaminų ir kitokių atsiskaitymų skaičių ir laiką, etc.

Atlikus nacionalinių teisės aktų analizę, prieita išvados, kad tėvų teisės privalomojo švietimo procese apima teisę gauti informaciją apie veikiančias mokyklas, švietimo programas ir mokymo formas, dalyvauti vaikui parenkant ar parinkti mokyklą, ugdymo formą, gauti informaciją apie vaiką ir jo ugdymosi pasiekimus bei ypatumus; dalyvauti mokyklos savivaldoje; reikalauti, kad vaikui būtų teikiamas geros kokybės ugdymas. Tačiau teisės aktuose nėra numatytos tėvų teisės įtakoti mokslo metų trukmę, ugdymo turinį, mokymosi dalykų sąrašą, mokymosi krūvį, privalomų egzaminų ir kitokių atsiskaitymų skaičių ir laiką, moksleivių pasiekimų vertinimo būdus ir formas, ir kitus, tiesiogiai vaiko fizinę ir psichologinę sveikatą bei vystymąsi įtakojančius klausimus.

Svarbiausia tėvų pareiga privalomojo švietimo procese – užtikrinti, kad vaikas laiku, punktualiai, reguliariai lankytų mokyklą. Ir nors mokslinėje literatūroje pabrėžiama tėvų įsitraukimo į ugdymo procesą pozityvi reikšmė, tačiau egzistuojantis teisinis reguliavimas neleidžia tėvams laisvai pagal savo ir vaiko galimybes pasirinkti, koku būdu, kokia forma jie gali įsitraukti į ugdymo procesą, nenumato galimybės teisėtai neleisti vaiko į mokyklą (išskyrus tuos atvejus, kai dėl sveikatos būklės vaikui yra skirtas mokymas namuose) ir rinktis kitas mokymo įstaigas ar korepetitorius arba mokyti vaikus patiems namuose.

Tėvai turi teisę ir pareigą dorai auklėti ir prižiūrėti savo vaikus, rūpintis jų sveikata, atsižvelgdami į jų fizinę ir protinę būklę sudaryti palankias sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis, kad vaikas būtų parengtas savarankiškam gyvenimui visuomenėje. Kadangi teisės aktai numato tėvų pareigą visapusiškai ugdyti vaiką, užtikrinti jo, kaip sveikos ir harmoningos asmenybės vystymąsi, todėl ir tai, kas vyksta privalomojo švietimo procese, neabejotinai siejasi su tėvų pareigų įgyvendinimu.

Mokomųjų dalykų turiniai, apimtis, programa, sudaro prielaidas harmoningos asmenybės vystymuisi bei pasirėngimui savarankiškam gyvenimui, taip pat įtakoja moksleivio darbo krūvį, o nuo to priklauso vaiko poilsio laikas ir sveikata. Nepaisant to, kad tėvai, norėdami tinkamai parengti vaiką suaugusiojo gyvenimui, yra suinteresuoti, kad mokymo programose būtų įtrauktos tik pačios svarbiausios temos ar klausimai, tačiau realiai šiuo metu galiojantys teisės aktai nesuteikia tėvams teisės dalyvauti kuriant Bendrojo ugdymo programų mokomųjų dalykų turinius, nustatant dalykų apimtį ir programą, moksleivių pasiekimų vertinimo būdą ir formą,

privalomų egzaminų ir kitų atsiskaitymų skaičiaus ir laiko, mokymosi krūvio, netgi sprendžiant mokslo metų trukmės klausimą tėvai neturi realios galimybės įtakoti Švietimo ministerijos priimamų sprendimų.

LITERATŪRA

1. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 77-3288.
2. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 77-3290
3. Vaiko teisių konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 60-1501.
4. Convention against Discrimination in Education 1960. Paris, 14 December 1960. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-04-02]. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=12949&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html;
5. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987.
6. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 68-2497.
7. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Lietuvos aidas*, 1992-11-10, Nr. 220-0.
8. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
9. Lietuvos Respublikos Administracinių nusižengimų kodeksas, TAR, 2015-07-10, Nr. 11216
10. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. *Lietuvos aidas*, 1991, Nr. 153-0.
11. Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas Nr. IX-1700 „Dėl valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatų“. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 71-3216.
12. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas „Dėl pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 99-3848.
13. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 26 d. įsakymas Nr. V-1442 „Dėl bendrojo ugdymo tarybos nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 98-4635.
14. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „dėl mokinių mokymo stacionarinėje asmens sveikatos priežiūros įstaigoje ir namuose organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2012-10-02, Nr. 114-5788
15. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 14 d. įsakymas Nr. V-1291 „Dėl bendrojo ugdymo tarybos patvirtinimo“.
16. Human Rights Committee, General Comment 22, Article 18 (Forty-eighth session, 1993). *Compilation of General Comments and General Recommendations Adopted by Human Rights Treaty Bodies*, U.N. Doc. HRI/GEN/1/Rev.1 at 35 (1994).
17. Bagdonas, A., Jucevičienė, P. Švietimo subjektų interesai, jų laukai bei juos įtakojantys veiksniai. *Socialiniai mokslai*. 2002, Nr. 1(33): 54-61.
18. Hodgkin, R., Newell, P. *Jungtinių tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas*. UNICEF, 2002.
19. Leliūgienė, I., Šimanavičiūtė, G. Pedagoginis tėvų švietimas kaip sėkmingos vaikų socializacijos prielaida. *Socialinis darbas*, 2010, Nr. 9(1): 114-121.
20. Pranevičienė B., Margevičiūtė A., International Regulation of the Right to General Education and Implementation of this Right in Baltic States, *Порівняльно-аналітичне право*. Ukraina, Užgorodo nacionalinis universitetas, 2013 No 4: 327-332.
21. Pranevičienė, B., Pūraitė, A. Right to Education in International Legal Documents. *Jurisprudencija*, 2010, 3(121): 133-156.
22. *National Home Education Research Institute* [interaktyvus] [žiūrėta 2017-04-01] <https://www.nheri.org/>
23. Sizer B.B., *Homeschooling: An Overview* [interaktyvus] [žiūrėta 2017-04-01] <http://www.pbs.org/parents/education/homeschooling/homeschooling-an-overview/>

24. Šorienė, N. (red.). Tėvų į(si)traukimas į mokinių ugdymą. *Švietimo problemos analizė*. 2012, birželis Nr. 8 (72). Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, 2012.
25. Trakšėlysis, K. Tėvų įtraukimas į aplinkos pedagogizavimą taikant andragogines sistemas. *Socialinių mokslų studijos*, 2010, 4(8), p. 57–68.
26. Dervarics, C., O'Brien, E. *Back to school: How parent involvement affects student achievement*. Center for Public Education. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-04-01] <http://www.centerforpublic-education.org/Main-Menu/Public-education/Parent-Involvement/Parent-Involvement.html>
27. Mikaluskaitė Šostakienė K., *Pranevičienė B.* Application of administrative legal liability for misuse of parental authority, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*. 2016 (17), ISSN 2335-2035, p. 119-133
28. Motuzaitė, D. Mokslo metai gali ilgėti ne dviem savaitėmis, o visu mėnesiu. *Delfi.lt*. 2017 m. kovo 21 d. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-04-01] <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/mokslo-metai-gali-ilgeti-ne-dviem-savaitemis-o-visu-menesiu.d?id=74113444>
29. Pradinės mokyklos nuostatų pavyzdys. Švietimo ir mokslo ministerija. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-04-02]. <http://www.smm.lt/web/lt/mstp>

THE PROBLEMS OF IMPLEMENTATION OF THE RIGHTS AND DUTIES OF PARENTS AS THE PARTICIPANTS OF THE EDUCATION PROCESS

Birutė Pranevičienė*, Violeta Vasiliauskienė**
Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary

The article deals with the rights of parents to be involved in the process of education. The aim of the article is to analyze parents rights and duties of parents with regard to the process of education and to reveal the problems of implementation of those rights. The right of the parents to act in the field of the education of their children is indicated in the international legal human rights treaties, which allow the parents to choose the education for their children. This includes the right of the parents to choose schools for their kids both from public and private schools. The documents also enshrine the right to choose the religious education for their children. The rights of the parents to choose religious education for their children is also established in the Constitution of the Republic of Lithuania.

The Law on Education indicates that parents may receive information about the schools, education programs and forms of education, to participate in the choosing of the particular forms of education for their children, to receive information about the development of the child, to participate in the self-governing institutions of the school and to require good quality education for their children. The right last mentioned, however, is not ensured by any particular legal provisions or remedies, thus seems to be more declaratory. Speaking about the contents of education, the prevailing subject here is the state and education institutions. The contents of the education in Lithuania is outlined in the Education programs, which are prepared by the Common Education Council, and confirmed by the Ministry of Education and Science. Even though it is outlined that this Council encourages the participation of society in the formulation of such programs, the further provisions do not confirm such aim. Neither the functions or duties nor the composition of the Council do not represent the opinions of the parents in this process. There are no parents rights to choose homeschooling for a child and to influence the teaching subjects programmes, methods and forms of evaluation of children's knowledge, the number of obligatory exams, study load or the duration of study year.

Keywords: Rights of parents in the process of education, the participants in education process, home schooling

Birutė Pranevičienė*, daktarė, Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedros profesorė. Mokslinių tyrimų kryptys: administracinė teisė, konstitucinė teisė, žmogaus teisės, aplinkos teisė.

Birutė Pranevičienė*, PhD, Mykolas Romeris University, Faculty of Public security, Department of Law, professor. Research interests: administrative law, constitutional law, human rights, environmental law

Violeta Vasiliauskienė**, daktarė, Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: tarptautinė teisė, Europos Sąjungos teisė, žmogaus teisės, aplinkos teisė.

Violeta Vasiliauskienė**, PhD, Mykolas Romeris University, Faculty of Public security, Department of Law, lecturer. Research interests: international law, EU law, human rights, environmental law.